

Imperium bez państwa, państwo bez granic – koncepcja Països Catalans we współczesnej myśli społeczno-politycznej Katalonii

Maria Pobóg-Lenartowicz¹

Streszczenie:

Dążenia niepodległościowe Katalonii coraz silniej zwracają uwagę badaczy i obserwatorów europejskiej sceny politycznej. Ewentualny podział Hiszpanii może mieć konsekwencje dla całej Europy i Unii Europejskiej. Jednakże mówiąc o ewentualnym przyszłym państwie katalońskim, sprowadza się na ogół jego wyobrażenie do obszaru obecnej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii. Tymczasem zarówno korzenie historyczno-kulturowe Katalonii, jak i aspiracje katalońskich nacjonalistów sięgają o wiele dalej. Katalońska doktryna narodowa, opierająca się na kulturowej koncepcji tzw. Krajów Katalońskich zakłada bowiem zjednoczenie wszystkich ziem katalońskojęzycznych. Choć nie należy spodziewać się realizacji tego postulatu w ciągu najbliższych dziesięcioleci, warto przeanalizować, w jaki sposób te podstawy doktrynalne wpływają na obecną politykę władz regionu oraz postawy społeczne. W niniejszym artykule autorka przedstawi źródła koncepcji Krajów Katalońskich oraz jej współczesne konotacje, a także przeanalizuje obecne powiązania pomiędzy regionami, wchodzącymi w skład Països Catalans ze szczególnym uwzględnieniem Wspólnoty Autonomicznej Katalonii oraz departamentu Pyrénées Orientales.

Słowa kluczowe:

Katalonia, Hiszpania, Països Catalans, nacjonalizm kataloński, separatyzm

Link do artykułu:

http://www.pogranicze.uni.opole.pl/biblioteka/docs/tom4/lenartowicz_t4n2.pdf

Standard cytowania (APA):

Pobóg-Lenartowicz, M. (2016). Imperium bez państwa, państwo bez granic – koncepcja Països Catalans we współczesnej myśli społeczno-politycznej Katalonii. *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, t. 4, nr 2, s. 301-319.

Wprowadzenie. Naród pogranicza

Katalonia, od ponad trzech lat coraz śmielej wyrażająca swoje aspiracje niepodległościowe, wydaje się być na europejskiej scenie politycznej bytem szczególnym. Z jednej strony, jest to region w Europie Zachodniej, kraju od lat przynależącego do Unii Europejskiej, wpisujący się, wydawałoby się, swoim

1 Mgr Maria Pobóg-Lenartowicz – doktorantka na kierunku nauki o polityce na Uniwersytecie Opolskim (magda.p.lenartowicz@gmail.com).

funkcjonowaniem w ramy krajowego i europejskiego porządku politycznego. Z drugiej – zamieszkaną jest przez społeczeństwo coraz silniej wyrażające swoje aspiracje odłączenia się od Hiszpanii i stworzenia własnego państwa. Jego ewentualny sukces może oznaczać początek znaczących przeobrażeń struktury terytorialnej w całej Europie i konieczność redefinicji roli i znaczenia państw we współczesnym porządku politycznym Wspólnoty Europejskiej. Kataloński separatyzm, pokojowy, rozwijający się przez lata, wykorzystujący dla swoich celów przeobrażenia na europejskiej scenie politycznej i związane z nimi możliwości u progu drugiej dekady XXI w., zaskoczył swoją siłą i konsekwencją. Jednak jego źródła sięgają głęboko poza czas nowożytnego odrodzenia narodowego, a aspiracje katalońskich nacjonalistów wykraczają znacznie poza obszar obecnej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii.

Artykuł ma na celu przybliżenie podstaw ideologicznych katalońskiego ruchu niepodległościowego ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji Krajów Katalońskich (*Països Catalans*) oraz sposobu, w jaki urzeczywistnia się ona we współczesnej polityce, prowadzonej przez władzę Katalonii. Ukażę Katalonię nie tylko jako region pogranicza, ale postaram się zweryfikować hipotezę mówiącą o tym, iż jest to region funkcjonujący w świadomości zarówno społecznej, jak i – coraz częściej w dyskursie politycznym – ponad granicami, a punktem zbornym dla wspólnej tożsamości i myśli politycznej jest w tym przypadku koncepcja *Països Catalans*. Podejmę próbę dowiedzenia, iż mimo, że Katalonia jest regionem położonym na styku dwóch obecnych państw, to można w jej przypadku mówić o silnym pielęgnowaniu wspólnych korzeni i dążeniach do odbudowania wspólnej tożsamości. Postaram się zarysować, w jaki sposób koncepcja Krajów Katalońskich znajduje swoje odzwierciedlenie nie tylko w działaniach na rzecz promowania katalońskiej kultury i języka w rejonie pogranicza hiszpańsko-francuskiego, Walencji i Balearów, ale również w programach najsilniejszych ugrupowań politycznych w regionie. Celem artykułu jest tym samym odpowiedź na pytanie, w jaki sposób uwarunkowania historyczne i kulturowe wpłynęły na fakt, iż w przypadku Katalonii możemy obecnie mówić o wspólnej tożsamości wykraczającej poza granice geograficzne. Wreszcie spróbuję przedstawić Katalonię prezentowaną w obecnym dyskursie publicznym jako swego rodzaju fenomen społeczny i polityczny – przykład państwa, które choć jeszcze nie istnieje, to jego mieszkańcy i politycy już śmiało mówią o poszerzeniu jego granic.

Podejmując próbę odpowiedzi na postawione wyżej pytania, jak i analizę wskazanych kwestii, posłużę się przede wszystkim metodą historyczną oraz metodą analizy źródeł. Dla przedstawienia źródeł katalońskiej tożsamości narodowej oraz genezy koncepcji *Països Catalans* posłużę się metodą historyczną. Przedstawię

z jej wykorzystaniem, jaki wpływ na obecny kształt tożsamości katalońskiej oraz współczesną myśl polityczną, w tym aspiracje niepodległościowe, miała historia oraz dlaczego stanowi ona jedną z kluczowych determinant obecnych dążeń niepodległościowych Katalonii.

Dla ukazania przebiegu współczesnego dyskursu w Katalonii związanego z wizją samodzielnego państwa, posłużę się zaś przede wszystkim metodą analizy źródeł oraz danych zastanych. Wykorzystam ją przede wszystkim, analizując programy wiodących proniepodległościowych katalońskich ugrupowań politycznych. Przeanalizuję także dane statystyczne oraz dokumenty, związane z funkcjonowaniem Euroregionu Pirenejsko-Śródziemnomorskiego, który współtworzy Katalonia.

Źródła historyczne koncepcji *Països Catalans*

Aby zrozumieć, dlaczego *Països Catalans*, czyli tzw. Kraje Katalońskie, są tak ważnym punktem odwołań dla katalońskiego ruchu niepodległościowego, trzeba sięgnąć do źródeł historycznych, a w zasadzie niemal do źródeł państwowości katalońskiej. Początki niezależnego państwa katalońskiego sięgają X wieku, a pierwotnie jego obszar ograniczał się do hrabstw wokół Barcelony. W ciągu kolejnych lat Katalonia podjęła jednak szybką ekspansję terytorialną (Szul 2009: 296), opanowując, za czasów sprawowania władzy przez Ramona Berenguera III, hrabstwa Besalú, Empúries, Cerdanya (ziemie położone na północ od Barcelony, aż do współczesnej granicy z Francją), a także (dzięki małżeństwu) hrabstwo Prowansji. Syn hrabiego, Ramon Berenguer IV doprowadził (również poprzez małżeństwo z Petronelą Aragońską) do zawiazania unii personalnej z Aragonią w 1137 roku (Pallach 2000: 26). Choć początkowo hrabia Berenguer nosił jedynie tytuł księcia Aragonii (królową pozostała Petronela) to już jego potomkowie posługiwali się tytułem królewskim. Sojusz ten rozpoczął okres największej świetności państwa, określanego mianem Korony Aragońskiej. Do połowy XV wieku Korona objęła swoim zasięgiem znaczny obszar zachodniej części Morza Śródziemnego, przejmując kontrolę nad ziemiami od Walencji na południu do Rosselló na północy, a także Balearami, Sycylią, Korsyką i Sycylią, aż po Neapol. Państwo było wówczas prawdziwą potęgą w basenie Morza Śródziemnego (późniejsza unia Aragonii z Kastylią zawarta dzięki małżeństwu Ferdynanda Aragońskiego z Izabelą Kastylijską stworzyła przecież podwaliny dla potęgi i dalszych ekspansji Hiszpanii). W tym właśnie okresie następował jednoczesny rozwój języka katalońskiego (najstarszy odnaleziony dokument w języku katalońskim pochodzi z XII wieku. Szybko w języku katalońskim zaczęto drukować również książki), którego ekspansja towarzyszyła ekspansji terytorialnej

kraju. W rezultacie to właśnie *catalá*, będący dla późniejszych badaczy oraz ideologów narodowych głównym miernikiem przynależności do katalońskiego kręgu kulturowego, stał się wyznacznikiem pozwalającym na określenie granic Krajów Katalońskich.

Czasy świetności Korony Aragońskiej na arenie międzynarodowej były jednocześnie okresem kształtowania się najważniejszych elementów konstytuujących tradycje państwowości Katalonii. Po raz pierwszy kataloński parlament został zwołany w XIII wieku, za panowania króla Jaume I. W 1283 roku uchwalona została pierwsza konstytucja, powołująca oficjalnie do życia organy władzy w Katalonii (Pagès i Rejssek 1999: 10). Dokument ten, choć wielokrotnie reformowany, obowiązywał aż do XVIII wieku, kiedy to katalońskie prawa zostały ostatecznie zastąpione dekretem Nueva Planta, znoszącym przynależne Katalończykom przywileje.

Unia Aragonii z Kastylią, a następnie przejęcie władzy w Hiszpanii przez dynastię Habsburgów, oznaczały stopniowy upadek pozycji Katalonii. Region musiał się zmagać z zapaścią gospodarczą, problemami społecznymi, narastającą marginalizacją, dodatkowo targany był sporami wewnętrznymi i walkami o władzę. Na sytuację Katalonii negatywnie wpłynęły chyba wszystkie „wielkie wojny” toczone przez Hiszpanię. Nieudane katalońskie *powstanie żeńców*, w trakcie którego Katalończycy próbowali zwrócić się ku Francji, zakończyło się porażką, a podpisany w 1659 r. Traktat Pirenejski dzielił obszar Katalonii pomiędzy Hiszpanię i Francję (Trueta 1946: 143). Ostateczny kres niezależności Katalonii przyniósł rok 1714, kiedy to po upadku Barcelony i zwycięstwie Filipa Burbona w hiszpańskiej wojnie o sukcesję (Katalończycy poparli w niej Karola Habsburga) region został całkowicie podporządkowany Hiszpanii (Trueta 1946: 150).

Jak zatem widać, czasy Korony Aragońskiej były erą największej świetności również Katalonii, stanowiącej oś wspólnego państwa, oraz okresem najdalej posuniętego rozwoju katalońskich wolności. Nie powinno zatem dziwić, iż odwołanie do *Wielkiej Katalonii* stało się jednym z mitów założycielskich nowoczesnego katalońskiego nacjonalizmu. O jego narodzinach możemy mówić pod koniec XIX wieku, kiedy to rozwijał się w Katalonii prąd ideologiczny, znany jako *Renaixença* (Balcells 1991: 21). Nazwa ruchu, którego symbolem był powstający z popiołów feniks, nawiązywała wprost do renesansu katalońskiej kultury, do którego wzywali jego przedstawiciele. Czasy katalońskiego romantyzmu (to jego przedstawiciele byli inicjatorami ruchu *Renaixença*) były okresem zwrócenia się przede wszystkim ku średniowiecznej historii Katalonii jako źródła wspólnej tożsamości oraz rozkwitu nawiązującej do tej tradycji historycznej twórczości narodowej. Prąd ten, którego reprezentanci wzywali do zjednoczenia

i odbudowy samoidentyfikacji narodowej na ziemiach zamieszkałych przez ludność posługującą się językiem katalońskim, objął obszar nie tylko okolic Barcelony, ale też Walencji i Balearów (Gonzalez i Viralta 2006: 4). Przedstawiciele ruchu *Renaixença* głosili hasła historycznej oraz kulturowej jedności mieszkańców wszystkich ziem katalońskojęzycznych. Tym tropem poszli wkrótce przedstawiciele rodzącego się również politycznego ruchu narodowego w Katalonii. Jeden z ojców nacjonalizmu katalońskiego – Enric Prat de la Riba (przywódca Lliga Regionalista, wiodącego katalońskiego ugrupowania o charakterze narodowym i twórca Instytutu Studiów Katalońskich) – postulował w opublikowanej w 1907 r. książce *La Nacionalitat Catalana*, zjednoczenie wszystkich ziem katalońskich we wspólnym państwie, funkcjonującym na kształt Wielkiej Brytanii (Gonzalez i Viralta 2006: 5). Utworzenie w 1913 roku Mancomunitat de Catalunya (związku czterech katalońskich prowincji: Barcelony, Girony, Lleidy i Tarragony) było pierwszym krokiem w tym kierunku. Aspiracji tych nie powstrzymało nawet rozwiązanie *Mancomunitatu* w okresie dyktatury Miguela Primo de Rivery.

Narastający opór w hiszpańskim społeczeństwie sprawił, iż na początku 1930 roku Primo de Rivera złożył rezygnację ze stanowiska premiera Hiszpanii i został zastąpiony przez Dámaso Berenguera. Nowy rząd podjął szybkie działania na rzecz przywrócenia ograniczanych wcześniej praw i wolności, w Katalonii zrekonstruowane zostały dawne podstawowe instytucje polityczne, co przełożyło się na spadek napięć społecznych. Jednocześnie partie katalońskie stanęły przed wyzwaniem dostosowania swoich strategii do nowych realiów, w sytuacji słabnącej coraz bardziej pozycji monarchii. O ile konserwatyści swoje miejsce odnajdywali w umiarkowanej współpracy z monarchią, w strukturach hiszpańskiego systemu politycznego, o tyle lewica skłaniała się do sojuszu z hiszpańskimi republikanami. W 1930 roku ugrupowania lewicowe (Estat Català, Acció Republicana de Catalunya, Acció Catalana) zawarły sojusz, w ramach którego Katalończycy poparli republikanów w zamian za obietnicę przyznania Katalonii statutu autonomicznego w wypadku ich dojścia do władzy. W przeprowadzonych 12 kwietnia 1931 roku wyborach municypalnych socjaliści i republikanie wystawili łącznie w Barcelonie trzy listy kandydatów. W tych wyborach zwyciężyli, zdobywając w Katalonii łącznie ok. 68% głosów (Balcells 1991: 93). Republikanie odnieśli zwycięstwo również w pozostałych regionach Hiszpanii. 14 kwietnia Lluís Companys (jeden z liderów Partit Republicà Català – Katalońskiej Partii Republikańskiej) ogłosił w Barcelonie utworzenie republiki, a dwa dni później Francesc Macià proklamował Republikę Katalonii w ramach federacji iberyjskiej. Wybrane wkrótce zgromadzenie opracowało statut autonomiczny Katalonii, przyjęty w referendum w sierpniu tego samego roku. Kompetencje władz były jednak ograniczone, co wzbudziło wzrost protestów opozycji, domagającej się

m.in. pozostania w regionie większej części katalońskich podatków. Statut nie dopuszczał również tworzenia unii pomiędzy poszczególnymi regionami autonomicznymi, co uniemożliwiało zjednoczenie dawnych krajów Korony Aragońskiej. Mimo tych ograniczeń, dokument dawał Katalonii szereg nieosiągalnych jeszcze niedawno możliwości – zarząd nad urzędami, policją, sądownictwem cywilnym oddawał w ręce reaktywowanego *Generalitatu*, przyznawał autonomię Uniwersytetowi w Barcelonie, dopuszczając również możliwość prowadzenia zajęć w języku katalońskim. W listopadzie 1932 roku odbyły się wybory do parlamentu, w których zdecydowanie zwyciężyła lewica. Przewodniczącym został Lluís Companys. Na pierwszej sesji zatwierdzono konstytucję *Generalitatu*, zakładającą utworzenie systemu półprezydenckiego. Jako pierwszy stanowisko prezydenta objął Francesc Macià, a po jego śmierci w grudniu 1933 roku zastąpił go Lluís Companys. Ostatecznie, w wyniku kompromisu zawartego z władzami w Madrycie, Katalonia przyjęła status autonomii w ramach Republiki Hiszpańskiej.

Proklamowanie Republiki Katalonii nie tylko nie zaspokoilo oczekiwani przedstawicieli katalońskich stronnictw narodowych, ale zdecydowanie je rozbudziło. W tym okresie przedstawiciele różnych partii, działających na katalońskiej scenie politycznej, mówili już wprost o dążeniu do zjednoczenia wszystkich ziem katalońskich jako podstawowym celu, a aspiracje te poparte były opracowaniami katalońskich badaczy. Ruch pan-katalonistyczny nawiązywał do kształtu procesu zjednoczenia Włoch i Niemiec w XIX wieku. W 1932 roku znany historyk Ferran Soldevila wprowadził do katalońskich podręczników definicję, mówiącą, iż na terytorium katalońskie składają się ziemie Katalonii, Roussillon, Walencji i Balearów. Zdaniem badacza, mieszkańców wszystkich tych ziem łączy katalońska narodowość, rasa oraz język, dzięki czemu tworzą one wspólnotę, która może być określana mianem Krajów Katalońskich (Gonzalez i Viralta 2006: 4). W podobnym tonie wypowiadał się inny historyk i działacz ruchu narodowego, Josep Batista i Roca. W jego opinii, przyjęcie statutu autonomicznego Katalonii i uznanie tym samym regionu jako autonomicznego nie powinno prowadzić do porzucenia dążeń na rzecz zjednoczenia wszystkich ziem katalońskich. Ojczyznę Katalończyków nie jest bowiem jedynie dawne Księstwo Katalonii, lecz cała wspólnota, której obszar determinowany jest: historycznie przez ziemie, współcześnie przez język, zaś w przyszłości przez wolę ludu (Gonzalez i Viralta 2006: 6).

Podążając za koncepcją dążenia do zjednoczenia ziem katalońskich, władze Autonomii podejmowały szereg działań na rzecz zwiększania katalońskiej obecności i promowania katalońskiej kultury i języka na obszarze Krajów Katalońskich, wykraczając znacznie poza teren wspólnoty autonomicznej.

Przykładem może być tu wsparcie gospodarcze oraz rozpoczęcie prowadzenia katalońskiej edukacji na obszarze Andory, a nawet próby podejmowania różnorodnych aktywności w tzw. Katalonii Północnej, znajdującej się na terytorium Francji. Prezydent Autonomii, Francesc Macià, delegował również przedstawicielstwa i odwiedzał pozostałe regiony „katalońskie”, jak Walencja czy Baleary. We wszystkich tych rejonach aktywnie działało APEC – Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (Stowarzyszenie Ochrony Katalońskiego Nauczania). Aktywne działania na rzecz promocji i dalszego unormowania języka katalońskiego (w tym na ziemiach nie wchodzących w skład autonomii, a uważanych przez nacjonalistów za katalońskie) prowadził Instytut Studiów Katalońskich.

Mimo pojawiających się kontrowersji, na ile dążenie do zjednoczenia z Katalonią obszaru Walencji czy Balearów podzielane było przez mieszkańców tych ziem, na ile zaś stanowi przejaw imperializmu katalońskiego, sieci powiązań pomiędzy regionami tworzone były w zasadzie przez wszystkie działające na terenie Katalonii ugrupowania polityczne. Dalsze plany poszerzania wpływów katalońskich i umacniania pozycji wspólnoty autonomicznej pokrzyżowała jednak hiszpańska wojna domowa. Początkowo Katalonia stała niejako na uboczu targającego krajem konfliktu, w dużej mierze dzięki znacznie niższemu poziomowi napięć społecznych, panujących w regionie. Próba przeprowadzenia przewrotu wojskowego w 1936 roku zakończyła się tu niepowodzeniem. Spowodowała natomiast wzrost radykalizacji nastrojów zwłaszcza wśród klasy pracującej i ugrupowań lewicowych, które poparły rząd republikański. Kiedy latem i jesienią 1936 roku frankiści zagrozili Madrytowi, republikanie podjęli decyzję o przeniesieniu administracji rządowej do Barcelony, gdzie rozpoczął pracę od początku następnego roku. Katalonia stanęła po stronie rządu. W ciągu następnych miesięcy wojska Franco opanowały jednak całą zachodnią ścianę Hiszpanii, aż po centrum kraju. Siły katalońskie prowadziła w tym czasie działania na dwóch frontach – w Aragonii oraz na Majorce. Zwłaszcza na tym pierwszym froncie odnosiła początkowe sukcesy, aż do 1937 roku, kiedy to frankistom udało się zdobyć Lleidę. Na początku 1938 roku frankiści kontrolowali już sporą część terytorium kraju i rozpoczęli intensywne przygotowania do rozpoczęcia operacji na froncie aragońskim. 9 marca 1938 roku ruszyła ofensywa znad rzeki Ebro, podczas której dysponujące ogromną przewagą liczebną oddziały nacjonalistów w krótkim czasie zepchnęły broniących się republikańców w stronę morza, a następnie zajęły wybrzeże w okolicach Vinarós na północ od Walencji. Tym samym Katalonia została odcięta od pozostałych terenów, kontrolowanych jeszcze przez siły republikańskie. Po tym zwycięstwie nacjonalistów, 5 kwietnia 1938 roku, anulowany został statut autonomiczny Katalonii. Był to symboliczny początek frankistowskich represji, skierowanych przeciwko narodowym dążeniom Katalończyków

– na mocy dekretu zlikwidowany został *Generalitat*, zakazano używania języka i flagi katalońskiej.

Rok 1938 przyniósł kres nie tylko autonomii Katalonii, ale też na wiele lat pogrzebał możliwości rozwoju katalońskiego ruchu narodowego. Region odczuł szczególnie boleśnie wszystkie nowe prawa – zakaz używania jakiegokolwiek języka poza kastylijskim (nie tylko publicznie, ale też w prywatnych rozmowach, choćby telefonicznych), eksponowania symboli innych niż hiszpańskie, likwidacja niezależnych wydawnictw, kontrola nad kulturą (zakazane zostały publikacje dzieł takich twórców, jak Joan Miró czy Pablo Picasso; Read 1978: 198). Urzędy i instytucje podporządkowano Madrytowi. Zmienione zostały również nazwy ulic, z których usunięto wszystkie nazwy zasłużonych dla regionu postaci. W początkowym okresie, prócz wspomnianych wyżej represji, władze skupiły się na eliminacji katalońskich elit. Kara śmierci czekała nie tylko tych, którzy w trakcie wojny domowej zaangażowali się jednoznacznie po stronie republikańskiej, ale też pozostałych katalońskich przywódców politycznych, jak Francesc Cambó, który w 1936 roku przystąpił do Franco. W ciągu następnych dwóch lat w Katalonii według oficjalnych danych stracono ok. 15 tys. osób, podczas gdy ok. 150 tys. zostało skazanych na kary długoletniego więzienia (Read 1978: 198). Nic więc dziwnego, że po nastaniu nowego reżimu rozpoczęła się ogromna fala emigracji z Katalonii. Tuż po wojnie kraj opuściło na stałe ok. 60 tys. osób, głównie przedstawiciele elit – przywódców głównych ugrupowań politycznych, związków pracowniczych, intelektualistów (Balcells 1991: 125).

Mimo to zryw niepodległościowy i rozwój myśli nacjonalistycznej, jaki miał miejsce w Katalonii pod koniec XIX i w pierwszych dekadach XX wieku w sposób trwały ukształtował dyskurs społeczno-polityczny oraz narodowy w Katalonii na następne dziesięciolecia. Pomimo trwających również w następnych latach represji, kolejne dekady przynosiły stopniowe próby odbudowy instytucji kulturalnych i przywracania języka katalońskiego do powszechnego obiegu.

Koncepcja *Països Catalans* w programach najważniejszych partii politycznych Katalonii

Wraz z rozwojem bezpośrednich dążeń niepodległościowych Katalonii, do debaty publicznej powróciła również kwestia granic katalońskiego obszaru kulturowego i wynikającej z nich wizji przyszłego potencjalnego państwa. W dobie intensywnej dyskusji na temat przyszłości Katalonii, która stała się główną osią podziału pomiędzy ugrupowaniami politycznymi w regionie, stosunek do tej kwestii

pozostaje w miarę wiernym odbiciem stosunku partii do autonomii bądź niepodległości Katalonii w ogóle. Przed 2015 rokiem wśród katalońskich ugrupowań pronepodległościowych (pomińmy pozostałe partie, jako nie odnoszące się szerzej do kwestii Krajów Katalońskich) prym wiodła umiarkowana, centroprawicowa partia Convergencia i Unió (CiU) oraz bardziej radykalna Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Polityka CiU przez lata ewoluowała – choć postulaty nawiązujące do prawa do samostanowienia pojawiały się już w programie partii z 2003 r., to w kolejnych latach (kiedy CiU pozostawała w opozycji) przycichły – do 2010 r. ugrupowanie skupiało się bardziej na dążeniu do zapewnienia możliwie szerokiej autonomii i prerogatyw Katalonii w ramach państwa hiszpańskiego. Pełnym głosem aspiracje niepodległościowe wybrzmiały dopiero w deklaracji programowej partii przed wyborami z 2012 r. ('Programa' 2012).

Podobnie kształtował się stosunek do relacji z regionami Krajów Katalońskich. W programie z 2003 r. CiU zwracała uwagę na konieczność wspierania katalońskiego szkolnictwa na obszarze *Països Catalans* oraz stworzenia platformy wspierającej komunikację i promocję kultury i języka ('Tu ets' 2003). W kolejnych programach określenie to nie występuje w ogóle.

Znacznie bardziej radykalne postulaty od lat wysuwała lewicowa ERC. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat ugrupowanie konsekwentnie głosiło hasła dążenia do uzyskania przez Katalonię pełnej niepodległości, postulując jednocześnie umożliwienie Katalonii prowadzenia samodzielnej polityki na arenie międzynarodowej. Koncepcja *Països Catalans* – zjednoczenia przedstawicieli jednego narodu katalońskiego ponad granicami obecnych struktur państwowych, jak i geograficznych (Pirenejów) jest jednym z podstawowych założeń programowych ugrupowania ('El projecte' 2015). W programach wyborczych ugrupowania pojęcie *Països Catalans* występuje obok samej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii w odniesieniu do znacznej części postulatów w poszczególnych obszarach tematycznych.

Koncepcja ta została jednak paradoksalnie tymczasowo zarzucona po wyborach do katalońskiego parlamentu, które odbyły się 27 września 2015 r. ERC wystartowała w nim pod szyldem koalicji Junts pel Si, w skład której weszli ponadto działacze Convergencia Democràtica Catalana (współtworzącej wcześniej CiU). Po zwycięstwie koalicji w wyborach Parlament Katalonii przyjął deklarację, ogłaszającą rozpoczęcie 18-miesięcznego programu dochodzenia do niepodległości ('Resolution' 2015). W swoich założeniach program ten ogranicza się jednak wyłącznie do obecnego obszaru Wspólnoty Autonomicznej Katalonii, wyznaczając tym samym cel możliwy zdaniem katalońskich nacjonalistów do osiągnięcia. Projekt dążenia do odbudowy *Països Catalans* pozostał jednak elementem programu samej ERC.

Kwestia ta stała się jedną z osi politycznego sporu pomiędzy Junts pel Si oraz także proniepodległościową, skrajnie lewicową CUP (Candidatura d'Unitat Popular). Ta ostatnia bowiem w swoim programie bezpośrednio odwołuje się do idei Krajów Katalońskich, postulując utworzenie państwa katalońskiego, w skład którego poza obszarem Wspólnoty Autonomicznej Katalonii miałyby wejść również regiony Walencji i Balearów ('Governem-nos' 2015). Radykalne postulaty ugrupowania, które po raz pierwszy w historii zdobyło miejsca w parlamencie, można by uznać za pozostające w sferze wyłącznie deklaratywnej, gdyby nie fakt, iż CUP, posiadające 10 posłów, stało się „języczkiem u wagi” na katalońskiej scenie politycznej. Porozumienie Junts pel Si z CUP miało dla przyszłości katalońskich aspiracji separatystycznych o tyle istotne znaczenie, iż zawarcie koalicji było warunkiem uzyskania większości przez siły proniepodległościowe. Kompromis udało się jednak osiągnąć kosztem rezygnacji z kandydowania na stanowisko prezydenta Artura Masa, którego zastąpił reprezentujący również Junts pel Si Carles Puigdemont.

Katalonia Północna i współpraca regionalna

Choć mówiąc o Krajach Katalońskich w rozumieniu kulturowym, katalońscy nacjonałiści mają zwykle na myśli zarówno teren Wspólnoty Autonomicznej Katalonii, Walencji, Balearów, jak również pozostającą w granicach Francji tzw. Katalonię Północną, to ta ostatnia – choć geograficznie najbliższa – znacznie rzadziej wymieniana jest jako obszar katalońskich zainteresowań w znaczeniu politycznym. Podział regionu pomiędzy Francję i Hiszpanię w wyniku traktatu pirenieskiego w 1659 roku zapisał się na trwałe w europejskim porządku terytorialnym. Koncepcja historycznie i kulturowo uwarunkowanych Krajów Katalońskich, skazana na pozostawanie jedynie w sferze idei w epoce państw narodowych, paradoksalnie zyskała możliwości choć częściowej praktycznej realizacji w czasach współczesnych. W dobie Europy bez granic, Europy regionów, które wyrosły w ciągu ostatnich lat na aktorów coraz bardziej samodzielnych, możliwości prowadzenia współpracy transgranicznej i autonomicznego kształtowania polityki przez władze regionalne znacznie wzrosły (Häkli 2004: 58). Warto tę tendencję przeanalizować właśnie na przykładzie Katalonii i relacji pomiędzy obszarami, pozostającymi w składzie Hiszpanii oraz Francji.

To, czego nie udało się Katalończykom osiągnąć od 1659 roku, uczyniła strefa Schengen – dzięki postanowieniom traktatu granica pomiędzy Wspólnotą Autonomiczną Katalonii a znajdującą się na terytorium Francji tzw. Katalonią Północną przebiega jedynie na mapach. Przynależność do

jednego euroregionu pozwala natomiast na sprawniejsze kształtowanie polityki gospodarczej i kulturalnej, współpracy społecznej i edukacyjnej ponad granicami państw.

Jak wykazano wyżej, próby odbudowy relacji z Katalonią Północną podejmowali katalońscy działacze narodowi już w latach 30-tych XX wieku. Dążenia te przerwała jednak hiszpańska wojna domowa i dojście do władzy gen. Franco, którego aparat władzy zakazał pielęgnowania jakichkolwiek przejawów katalońskiej tożsamości. Katalończycy z północy, choć uniknęli opresyjnego reżimu, paradoksalnie pod względem możliwości pielęgnowania swojej tożsamości znajdowali się przez lata w jeszcze trudniejszej sytuacji. Podczas gdy region ze stolicą w Barcelonie przeżywał swój zryw narodowy w XIX oraz w pierwszych dekadach XX wieku, na obszarze departamentu Pyrénées Orientales nauczanie katalońskiego było zakazane aż do roku 1950.

Po upadku reżimu Franco i ustanowieniu Wspólnoty Autonomicznej Katalonii, ruch narodowy, mogący na powrót rozwijać się w nieskrępowany sposób, na nowo podjął starania o wznowienie relacji z katalońskojęzycznymi ziemiami, pozostającymi po francuskiej stronie granicy, jednak – w odczuciu katalońskich nacjonalistów – będącymi nieodłączną częścią katalońskiego kręgu kulturowego. Pierwsze kontakty między regionami nawiązane zostały w latach 80-tych XX wieku. Za swego rodzaju przełom można uznać zawarcie w 1991 roku porozumienia o utworzeniu Północno-Zachodniego Euroregionu Śródziemnomorskiego (Keating i Loughlin 1997: 301) pomiędzy Katalonią a departamentami Languedoc-Roussillon i Midi-Pyrénées. Oficjalnie motywacje jego powstania były takie same, jak w przypadku innych tego typu instytucji, funkcjonujących na terenie Unii Europejskiej – wzmocnienie integracji europejskiej i uczynienie z euroregionu jednego z motorów europejskiej gospodarki (Häkli 2004: 60). W praktyce jego utworzenie stało się punktem oparcia dla szerokiej sieci współpracy pomiędzy Katalonią a francuskimi regionami, powiązanych z nią historycznie i kulturowo. Poza współpracą gospodarczą czy wzmocnianiem infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, ułatwiającej komunikację pomiędzy regionami, szeroko zakrojona była współpraca w obszarze edukacji i kultury. Swoją bazę we francuskim Perpignan (siedziba administracji euroregionu) znalazła sieć katalońskich uniwersytetów, prowadzone były programy szkoleń oraz wymiany studentów i kadr. Symboliczny wymiar nadały współpracy partnerstwa miast – Perpignan zawarło je m.in. z Lleidą i Gironą, będącymi jednymi z głównych ośrodków katalońskiego poparcia dla ruchu narodowego.

Współpraca ta została rozszerzona w roku 2004, kiedy to utworzony został nowy Euroregion Pirenejsko-Śródziemnomorski, który oprócz Katalonii

i departamentów Languedoc-Roussillon i Midi-Pyrénées objął również Baleary i Aragonię (ta jednak zawiesiła swoje członkostwo w 2006 roku). Siedziba kierownictwa euroregionu znajduje się we francuskiej Tuluzie, zaś sekretariat generalny w Barcelonie. Euroregion posiada również swoje przedstawicielstwo w Brukseli. W 2009 roku współpraca została po raz kolejny pogłębiona a euroregion zyskał statut, na mocy którego powołano jego organy, jak: rotacyjną prezydencję, sprawowaną każdego roku przez jeden z regionów (dotychczas euroregion posiadał jedynie prezesa), dyrektora (powoływanego przez prezydenta) i zgromadzenie ogólne ('Estatutos' 2009). Jednym z wiodących obszarów współpracy w ramach euroregionu jest edukacja. Również w 2009 roku władze czterech regionów podjęły inicjatywę utworzenia „Eurocampusu” – platformy współpracy na rzecz badań i innowacji, wymiany know-how, umożliwiającej stworzenie szerokiej sieci kontaktów pomiędzy środowiskami naukowymi zarówno w sferze badań, jak i edukacji (np. możliwość uzyskania podwójnego dyplomu). Intensywna jest także współpraca kulturalna (każdego roku dofinansowanie otrzymuje kilkanaście projektów o wartości ponad 1 mln euro), w zakresie innowacji i rozwoju, jak również infrastruktury, telekomunikacji czy transportu (budowa szybkiej kolei na linii Madryt-Barcelona-Perpignan oraz nowej linii transportowej w Pirenejach). Ubrana w ramy euroregionu współpraca pomiędzy Wspólnotą Autonomiczną Katalonii a Balearami i regionami Katalonii Północnej, znajdującymi się na terytorium Francji, przybrała w rezultacie znacznie bardziej intensywny charakter, niż współpraca Katalonii z innymi regionami w Europie, a nawet w granicach Hiszpanii (Häkli 2004: 62).

Przykład ten doskonale obrazuje przeobrażenia relacji pomiędzy państwami i regionami na współczesnej europejskiej scenie politycznej na początku XXI wieku. Przyjęta przez Unię Europejską formuła oparcia budowania wspólnoty i tożsamości europejskiej oraz współpracy gospodarczej na regionach przyniosła równoległe dodatkowy efekt. Zatarte zostały klasyczne definicje granic, przeobrażeniu ulegają funkcje państwa w zakresie prowadzenia polityki transgranicznej, delegowane w coraz szerszym zakresie w stronę regionów (Greta i Misztal 2010: 291). Choć nie taki był z pewnością cel polityki regionalnej UE, otworzyła ona swego rodzaju „nowe drzwi” również ruchom separatystycznym. Pod szyldem euroregionów dążące do niezależności terytoria mogą tworzyć sieci i podejmować współpracę transgraniczną niejako „ponad głowami” państw, co więcej, zyskując dla tych inicjatyw nowe źródło finansowania, jakim są środki Unii Europejskiej (Szczudlińska-Kanoś 2013: 86). Jednocześnie dzięki szeroko zakrojonym zabiegom promocyjnym i prezentowaniu licznych wspólnych inicjatyw, łatwiej jest zakorzenić wśród opinii publicznej przekonanie o wspólnotcie przede wszystkim regionalnej, silniejszej niż związki państwowe. Z możliwości tych korzysta zresztą

nie tylko Katalonia – przykłady innych regionów, jak choćby podążającego katalońskim śladem Tyrolu Południowego, coraz częściej skłaniają do postawienia pytania o przyszłość klasycznych koncepcji państw i funkcji granic w Europie (Malendowski 2010:13).

Jednocześnie jednak badania wskazują, iż pomimo tak szeroko zakrojonej współpracy oraz związków historyczno-kulturowych, poziom wspólnej identyfikacji i tożsamości osób zamieszkałych po obydwu stronach granicy jest wciąż ograniczony. Pokazuje to, iż deklaracje wspólnoty pomiędzy regionami wciąż mają charakter bardziej polityczny, niż społeczny, a współpraca postrzegana jest częściej jako sposób na podtrzymywanie relacji gospodarczych, promowanie kultur czy wymianę doświadczeń, niż wyraz już osiągniętej jedności. Lata niemożności nauczania języka katalońskiego w departamencie Pyrénées Orientales, połączone z brakiem możliwości kontaktów międzyregionalnych i pielęgnowania wspólnych elementów kulturowych, charakterystycznych dla ludności pochodzenia katalońskiego po obydwu stronach granicy przez lata reżimu gen. Franco, wywarły swój wpływ na tożsamość lokalnej ludności. Dobrą formą zobrazowania tej tendencji może być stopień znajomości języka. Wprawdzie 65% mieszkańców Katalonii Północnej deklaruje, iż rozumie język kataloński, jednak tylko nieco ponad 30% potrafi w tym języku mówić i czytać, zaś jedynie ok. 10% posługuje się nim w piśmie (Häkli 2004: 63). Już pod koniec lat 90-tych badania pokazały, iż choć zdecydowana większość osób zamieszkałych w obszarze pogranicza regularnie przekraczała granicę (z tego 30% minimum raz w miesiącu), to wciąż była ona dla nich znaczącą osią podziału. Z drugiej strony, przeważająca część mieszkańców obydwu krajów pozytywnie oceniała dążenia do wzmocnienia współpracy transgranicznej, tworzenia wspólnych ośrodków zarządzania, działania z zakresu rozwijania zarówno współpracy instytucjonalnej, jak i o charakterze kulturowym (Häkli 2004: 64). Dzięki zabiegom Katalończyków podejmowane są działania na rzecz promowania katalońskiego języka i kultury na ziemiach francuskich. W 2010 roku w departamencie Pyrénées Orientales przyjęta została Karta na rzecz Języka Katalońskiego, rozwijająca możliwości promowania języka i kultury katalońskiej, a także nauczania katalońskiego i posługiwania się w nim w sferze publicznej ('La Charte' 2007). Władze departamentu są świadome znaczenia katalońskich tradycji i tożsamości w regionie, wykraczających znacznie poza jego francuskie i hiszpańskie granice (wystarczy tu wspomnieć choćby Andorę, gdzie kataloński pozostaje jedynym językiem urzędowym). Wspierane jest tam nauczanie języka katalońskiego (zwłaszcza na obszarach wiejskich), obchody lokalnych świąt czy pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego. W perspektywie czasu stwarza to zatem szansę na zatarcie osi podziału, jaką stanowi fizyczna granica francusko-hiszpańska, wytyczona przez Pireneje. Nie wydaje się jednak, by w Katalonii Północnej

należało spodziewać się tak silnego katalońskiego odrodzenia narodowego, jak ma to miejsce po hiszpańskiej stronie granicy.

Koncepcja *Països Catalans* w dyskursie w Katalonii

Zdecydowanie silniejsze poczucie wspólnoty wszystkich ziem katalońskich i dążenie do ich zjednoczenia występuje bowiem wśród mieszkańców samej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii. Kraje katalońskie stały się swego rodzaju symbolem kulturowym i punktem oparcia tożsamości dla ruchu niepodległościowego w regionie – niezależnie od możliwości i aspiracji politycznych. Nastawienie to dobrze pokazuje przykład *Assemblea Nacional Catalana* – największej organizacji (a w zasadzie ruchu społecznego), wyrażającej niepodległościowe aspiracje mieszkańców regionu. ANC jest głównym organizatorem corocznych manifestacji w katalońskim dniu niepodległości – 11 września, a także wiodącą siłą nieformalnych referendów, odbywających się na przestrzeni ostatnich lat w całym regionie. Organizacja ta pozostaje wprawdzie wierna idei narodu katalońskiego, łączącego mieszkańców wszystkich ziem historycznie związanych z Katalonią, jednak w postulatach niepodległościowych ogranicza się do obszaru obecnej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii².

Mimo to symbolika *Països Catalans* zdaje się być w ostatnich latach na terenie Katalonii wszechobecna. Mimo pojawiających się, zarówno wśród przeciwników odłączenia się Katalonii od Hiszpanii, jak i badaczy głosów, mówiących iż mit „wielkiej Katalonii” został na potrzeby publicznego dyskursu wytworzony przez katalońskich nacjonalistów i nie ma podstaw historycznych (Kubiacyk 2015: 228), Kraje Katalońskie stały się symbolem zarówno dawnej, chwalebnej historii Katalonii, jak i jej odrodzenia narodowego i państwowego. Nie zmieniają tego również protesty samych mieszkańców regionu Walencji i Balearów, z których część deklaruje poczucie niezależnej tożsamości kulturowej, odrębnej od katalońskiej. Symbole *Països Catalans* są obecne w przestrzeni publicznej, w formie murali na budynkach, naklejek na samochody, flag czy transparentów noszonych podczas niepodległościowych manifestacji. To jednak nie wszystko. Zwolennicy zjednoczenia Krajów Katalońskich mają nie tylko szereg łączących ich organizacji pozarządowych i *think tanków*, własne platformy, skupiające wyłącznie katalońskie kanały radia i telewizji, ale też uniwersytety, zrzeszenia studentów i związki zawodowe. Można przy tym zauważyć charakterystyczną tendencję i związek o charakterze ideologicznym. Choć aktualnie główną siłą, sprawującą od kilku lat władzę w Katalonii i prowadzącą Autonomię do uzyskania

² <https://assemblea.cat/?q=node/4383> (pobrano 24.06.2016).

niepodległości, są ugrupowania centrowe (aktualnie w sojuszu z partiami lewicowymi), to głównymi wyrazicielami radykalnych haseł, odwołujących się do koncepcji *Països Catalans* są środowiska skrajnie lewicowe i komunistyczne (jak choćby CUP). Skupiają one również wokół siebie znaczną liczbę młodzieży. Choć na pierwszy rzut oka może to budzić zdziwienie, biorąc pod uwagę, iż ideologicznie koncepcja ta wywodzi się od konserwatywnej Lliga Regionalista, jednak pamiętać należy, iż zarówno w okresie dyktatury gen. Franco, jak i w pierwszych latach autonomii to ugrupowania lewicowe stały się głównym nośnikiem katalońskich postulatów niepodległościowych.

Faktem jednak jest, iż z koncepcją Krajów Katalońskich wiąże się zasadniczy paradoks. Otóż naród (przyjmując, iż za taki Katalończyków uznamy – analiza tego aspektu zajęłaby w tym momencie zbyt dużo miejsca) nie posiadający własnego państwa nie skupia się wyłącznie na dążeniu do utworzenia odrębnego organizmu państwowego, ale jednocześnie nie porzuca wręcz imperialistycznych aspiracji. Trudno bowiem inaczej określić dążenie do zjednoczenia w jednym państwie ziem, które nie tylko spod władzy Katalonii zostały wyłączone przed kilkuset laty, ale których mieszkańcy w sporej części tych aspiracji nie podzielają. Tymczasem katalońscy nacjonaliści, choć z powodów pragmatycznych za aktualny cel stawiają sobie utworzenie niepodległego państwa w granicach obecnej Wspólnoty Autonomicznej Katalonii, to nie porzucają myśli o zjednoczeniu wszystkich terenów Krajów Katalońskich. Wydaje się jednak, iż to właśnie „zjednoczenie” jest tu słowem-kluczem. Kataloński imperializm (jeśli takiego pojęcia możemy użyć w odniesieniu do państwa, które nie istnieje) nie ma bowiem charakteru politycznego (wyjątkiem są postulaty radykalnej i komunistycznej CUP) i nie przejawia dążeń do przejęcia władzy w basenie Morza Śródziemnego – celem pozostaje połączenie wszystkich ziem historycznie katalońskich wspólną więzią kulturową i odbudowa relacji i tożsamości, wykorzenionych przez lata zawirowań politycznych i represji.

Nadszedł czas?³ Podsumowanie

Wydaje się, iż ten cel utworzenia samodzielnego państwa, stawiany przez kataloński ruch niepodległościowy, może okazać się możliwy do zrealizowania. Mimo oporu ze strony Hiszpanii, groźby wykluczenia z Unii Europejskiej i niedowierzającego podejścia reszty Europy, Katalonia ku niepodległości zmierza

3 „Nadszedł czas” (kat. *Ara es l'hora*) to hasło przewodnie manifestacji stronnictw proniepodległościowych, która odbyła się w Barcelonie 11 września 2015 r. (w dniu święta narodowego Katalonii).

konsekwentnie i coraz śmielej. Przyjęta w listopadzie 2015 r. przez kataloński parlament deklaracja w sprawie niepodległości wyznaczyła okres przygotowań do odłączenia się od Hiszpanii na 18 miesięcy, zaś zawarcie po długich negocjacjach w styczniu 2016 r. koalicji pomiędzy Junts pel Si a CUP stwarza nadzieję, iż proces ten będzie kontynuowany. Jednocześnie ekspansja kulturalna Katalonii trwa już od wielu lat. W sposób systemowy prowadzone są działania na rzecz promowania języka i kultury katalońskiej (również na arenie europejskiej), rozwoju katalońskiego szkolnictwa i uczelni wyższych, integracji społecznej. Nakładem *Generalitat* opracowywanych jest szereg publikacji poświęconych historii, kulturze i sprawom społecznym Katalonii, przedstawiających te kwestie z narodowej perspektywy. W bibliotekach, księgarniach i na uniwersytetach, w poszczególnych dziedzinach, wydzielone są osobne działy i jednostki, poświęcone studiom nad Krajami Katalońskimi. Duża część tych materiałów, zwłaszcza popularnonaukowych, tłumaczona jest również na język angielski. Koncepcja *Països Catalans* stała się jednym z wiodących elementów katalońskiego ruchu niepodległościowego. Wizja odbudowania wspólnoty Krajów Katalońskich cieszy się również na obszarze Katalonii silnym poparciem społecznym. W niniejszym artykule starałam się wykazać, iż jest to koncepcja oparta na źródłach historycznych i wspólnocie kulturowej, jak i poczuciu silnej wspólnej tożsamości, wykraczającej poza granice geograficzne. Znaczenie koncepcji *Països Catalans* w katalońskiej myśli niepodległościowej potwierdza fakt, iż była ona podtrzymywana i rozwijana przez katalońskie stronnictwa narodowe konsekwentnie od 150 lat (czego przebieg zarysowałam powyżej), pomimo zawirowań historycznych, jakie stały się udziałem Katalonii, jak i jej widoczność we współczesnej przestrzeni publicznej. Potwierdzeniem dążenia do odbudowania katalońskiej tożsamości ponad granicami geograficznymi jest również aktywność Katalonii w działaniach Euroregionu Pirenejsko-Śródziemnomorskiego. Jednocześnie katalońskie siły polityczne sprawnie i skutecznie wykorzystują bowiem możliwości, jakie daje im wciąż przynależność do europejskiej wspólnoty – wspomniana i opisana przeze mnie wyżej formuła euroregionów, możliwości wolnego rynku i strefy Schengen, system języków roboczych Unii Europejskiej. Separatyzm kataloński, pokojowy i nowoczesny, wyznacza nowy sposób myślenia o ruchach niepodległościowych we współczesnej Europie. Jego sukces bądź porażka pokażą, czy wyznaczy także nową erę przeobrażeń struktury terytorialnej w Europie.

Literatura:

- Balcells, A. (1991). *El nacionalismo catalan*. Madryt: Historia 16.
- 'Programa' (2012). Programa electoral 2012. Catalunya 2020. pobrano 03.08.2016, z: http://php.inefc.net/observatori/fitxers_pujats_GECOS/2012_parlament_CIU.pdf.
- 'El projecte' (2015). El projecte per als Països Catalans. Pobrano 20.07.2016, z: <http://www.esquerra.cat/partit/projecte-politic/projecte-ppcc>.
- 'Estatutos' (2009). Estatutos De La Aect Pirineos Mediterráneo. Pobrano 18.06.2016, z: http://www.euroregio.eu/sites/default/files/090618_estatutos_aect_es.pdf.
- Gonzalez i Viralta, A. (2006). *The Catalan Countries Project 1931-1939*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- 'Governem-nos' (2015). Governem-nos. El motor és la gent. Independència. Justícia social. Procés constituent. Pobrano 20.05.2016, z: http://cup.cat/sites/default/files/el_motor_es_la_gent._27s_2015.pdf.
- Greta, M., Misztal, A. (2010). Miejsce i rola euroregionów w polityce regionalnej Unii Europejskiej. *Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego, tom 1, nr XXIV*, s. 285-294.
- Häkli, J. (2004). Governing the mountains : cross-border regionalization in Catalonia. W: Kramsch O., Hooper B. (red), *Cross-border governance in the European Union*. Londyn: Routledge.
- Illa, O. (2010). *Independisme catala. Entre el simbol i la institution*. Barcelona: Angle editorial.
- Iwanek, J., (2014), Autonomia terytorialna – płaszczyzna dialogu czy konfliktów? W: A. Kamińska, E. Kraus, K. Ślęczka (red.), *Jak możliwy jest dialog?* Sosnowiec.
- Keating, M., Loughlin, J. (1997). *The Political Economy of Regionalism*. Londyn: Routledge
- Kozłowska-Socha, Z. (2014). Krajobraz historyczno-polityczny separatystycznej Katalonii. *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej, t. 3*, s. 181-201.
- Kubiacyk, F. (2015). Historia, pamięć i nacjonalizm po katalońsku. *Studia Europaea Gnesnensia, 12*, s. 211-243.
- 'La charte' (2007). La charte en faveur du catalan. Pobrano 04.05.2016 z: <http://www.ledepartement66.fr/57-la-catalanite.htm#par3711>.
- Malendowski, W. (2010). Suwerenność państw w procesie integracji europejskiej. *Przegląd Politologiczny, 4*, s. 7-20.
- Myśliwiec, M. (2006). *Katalonia na drodze do niepodległości?* Bytom: Wyższa Szkoła Ekonomii i Administracji.
- Pagès i Rejssek, J. (1999). *The political autonomy of Catalonia. History, jurisdiction and organisation of the Generalitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Pallach, A. (2000). *La Identitat catalana. El fet diferencial: assaig de definicio*. Barcelona: Pòrtic.

Read, J. (1978). *The Catalans*. Londyn, Boston: Faber&Faber.

'Resolution' (2015). Resolution 1/XI of the Parliament of Catalonia, on the start of the political process in Catalonia as a consequence of the electoral results of 27 September 2015. Pobrano 20.07.2016, z: <http://www.cataloniavotes.eu/resolution-1xi-of-the-parliament-of-catalonia-on-the-start-of-the-political-process-in-catalonia-as-a-consequence-of-the-electoral-results-of-27-september-2015>.

Sroka, A. (2008). *Hiszpańska droga do federalizmu*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Sroka, A. (2008). Partie nacjonalistyczne a kwestia tożsamości narodowych. *Przegląd Europejski*, nr 2, s. 114-139.

Szczudlińska-Kanoś, A. (2013). *Regionalne elity polityczne w Polsce*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Szul, R. (2009). *Język, naród, państwo. Język jako zjawisko polityczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Trueta, J. (1946). *The spirit of Catalonia*. Londyn, Nowy Jork, Toronto: Oxford University Press.

'Tu ets' (2003). Tu ets primer. Programa eletoral CiU. Eleccions al Parlament de Catalunya 2003. Pobrano 23.05.2016, z: <http://www.ciu.cat/media/103.pdf>.

Empire without the state, state without the borders – conception of Catalan Countries in contemporary socio-political thought of Catalonia

Abstract:

Aspirations for independence of Catalonia are increasingly drawing the attention of researchers and observers of the European political scene. Possibly division of Spain could have consequences for all of Europe and the European Union. However, visions of a possible future Catalan state, come down generally to the idea of the current Autonomous Community of Catalonia. Meanwhile, both the historical and cultural roots of Catalonia and the Catalan nationalist aspirations date back much deeper. Catalan nationalist doctrine, which is based on the cultural concept of so-called Catalan Countries, presupposes the unification of all the Catalan-speaking lands. Although we should not expect to comply with this requirement in the coming decades, it is worth to consider how these doctrinal foundations influence the current policy of the regional authorities and social attitudes. What is more, Catalonia remains an interesting example of the use of the opportunities offered by cross-border cooperation in a united Europe and a contribution to the reflection on how the European Union regional policy has already led to changes in the role of different actors on the European political scene. In this article, the author will present the source of the concept of the Catalan Countries and its contemporary

connotations, as well as analyze the current relationship between the regions belonging to the Països Catalans with particular emphasis on the Autonomous Community of Catalonia and the department of Pyrénées Orientales.

Keywords:

Catalonia, Spain, nationalism, separatism, borderland, identity